

УДК 378.147:78+37.04

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ І МУЗИКИ НА ОСНОВІ ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

І.О. Цюряк, В.К. Федорченко

У статті розглядаються проблеми підготовки педагогічних кадрів, які ґрунтуються на гуманістичних принципах навчання і виховання. Одним із провідних завдань повинно стати створення такого освітньо-розвивального середовища, в результаті взаємодії з яким у майбутнього вчителя формується готовність до роботи на основі знання сучасних технологій педагогіки, розуміння ним своєї індивідуальної сутності, виробляється особистісна педагогічна концепція.

Гуманістичні принципи навчання і виховання стали одним з найважливіших ціннісних пріоритетів сучасної вітчизняної науки і освіти. Вони дають підставу розглядати майбутнього фахівця як неповторну цілісну особистість, яка здатна робити свідомий та відповідальний вибір у різноманітних життєвих ситуаціях. Під впливом гуманістичних принципів українська школа поступово перетворюється з авторитарної на школу рівноправної взаємодії учнів та вчителя. Це процес складний і вимагає часу, але справа прискориться, якщо у вищих навчальних закладах готуватимуть майбутніх вчителів до професійної діяльності на гуманістичних засадах.

Гуманізація як пріоритетний напрям сучасної вищої педагогічної освіти є головною умовою реалізації творчого потенціалу випускника вищого навчального закладу, формування його педагогічного мислення, професійної компетентності, гуманітарної культури. Важливе місце у підготовці майбутніх вчителів посідає самоствердження його як цілісної, освіченої, духовно багатой, інтелектуально зрілої, ініціативної, відповідальної особистості, здатної розвивати інноваційні процеси та ідеї.

Тенденції гуманізації та гуманітаризації вищої освіти відкрили можливості до пошуку принципово нових механізмів управління його якістю. У

ВНЗ, основним напрямком якого є підготовка спеціалістів, що готові реалізувати на практиці ідеї особистісно орієнтованої освіти в якості ефективного гуманітарного механізму, може, на наш погляд, бути колективний суб'єкт освітнього процесу. Цим поняттям, тобто колективним суб'єктом, ми визначаємо викладачів та студентів, що поєднані єдиними цілісно-особистісними орієнтирами професійної підготовки, які реалізуються в освітньому процесі. У діалектиці становлення колективного суб'єкту освітнього процесу спостерігається декілька етапів, але перехід від одного етапу до іншого відбувається не автоматично, а в результаті цілеспрямованого створення системи педагогічних умов, при яких засвоєний раніше досвід міжсуб'єктних взаємовідносин вступає в протиріччя з новими реаліями.

На початковому етапі студенти в основному орієнтуються на прагматичні цінності – отримання диплому про вищу освіту тощо. Їх професійно-особистісна компетентність характеризується відсутністю усвідомленого прагнення до професійної самоосвіти та самовдосконалення, немає готовності співчувати емоціям учнів, не розвинена здатність до системного бачення педагогічної реальності, під час рішення професійних задач вони не можуть систематизувати свою діяльність, працюють в основному „за прикладом”.

На наступному етапі відбувається усвідомлення морально-педагогічних цінностей, а саме: особистості студента як основної цінності, професійної честі та гідності та інші. Цей етап характеризується усвідомленням особистого сенсу професійної підготовки всіма суб'єктами освітнього процесу. Що стосується змісту освіти, то він визначається у відповідності до стандарту, але цей стандарт розглядається скоріше за все як орієнтир, основа творчого підходу для формування програм навчальних дисциплін. Доцільним є введення додаткових дисциплін, спецкурсів з актуальних проблем педагогічної освіти та освітньої практики. Освітні технології повинні збагачуватись елементами досліджень, інноваційними формами проведення занять (дискусії, ділові ігри, завдання дослідницького характеру, тощо). Професійно - особистісна компетентність студентів повинна характеризуватись достатньо чітким орієнтиром на

неперервну освіту та самовдосконалення, володінням у повній мірі науковою інформацією в галузі гуманістичної педагогіки. Разом з тим у студентів виникають труднощі при використанні своїх знань під час педагогічної практики у реальній педагогічній ситуації, хоча вони й проявляють здатність до системного бачення педагогічної реальності. У деяких ситуаціях вони готові знаходити нестандартні рішення педагогічних задач, хоча ця готовність залишається на рівні намірів.

Наступний етап передбачає професійну підготовку з урахуванням рівня розвитку міста й області, але її зміст не обмежується тільки вимогами державного освітнього стандарту: в кожній навчальній дисципліні повинен з'являтися вузівський компонент, який не тільки відображає результати наукових досліджень професорів та викладачів, але й враховує запити реальної педагогічної практики, особливості функціонування та розвитку регіональної системи освіти, освітні запити студентів. Серед педагогічних технологій головними стають дослідницькі методи навчання, а науково-дослідницька діяльність студентів набуває інтегративного характеру, поступово стаючи органічною частиною всього навчального процесу. Все це значно розширює межі роботи викладача ВНЗ, дає змогу підготувати майбутніх вчителів до реалій педагогічного життя, застосовуючи при цьому різні варіанти досягнення цілей.

Ідея особистісно орієнтованої підготовки майбутнього вчителя частково висвітлюється у вітчизняній психолого-педагогічній літературі теоретико-методологічного рівня, а саме – І. Бех, О. Падалка, І. Прокопенко, О. Пехота, В. Євдокимов, С. Сисоєва, тощо.

Сучасні вимоги до формування особистісного підходу поступово визначались у дослідженнях таких відомих психологів, як К. Абульханова-Славська, В. Давидов, В. Моляко, Л. Проколієнко, І. Якиманська, О. Асмолов, В. Столін, В. Татенко, Т. Титаренко. Питання необхідності особистісного підходу у психології та педагогіці неодноразово порушувались у працях І. Кона, А. Петровського, Б. Федоришина, І. Беха.

Вагомий внесок у розв'язання проблеми професійної підготовки майбутнього вчителя-музиканта зроблено такими вченими, як Л. Арчажнікова, Л. Коваль, Г. Падалка, О. Ростовський, О. Рудницька, О. Щолокова; теорії та методики музичного виховання – О. Апраксіна, А. Болгарський, С. Горбенко, І. Назаренко, Л. Хлебнікова.

Науковці виокремлюють специфічні риси організації навчально-виховного процесу та накреслюють коло першочергових питань, від вирішення яких залежить здатність майбутнього спеціаліста до виконання професійних завдань. Особлива увага приділяється розвитку у студентів конкретних умінь та навичок: диригентських, педагогічних, виконавських, музичного сприйняття тощо. Це роботи А. Андріанкіна, Н. Венедиктової, Є. Куришева, І. Мостової, Т. Стратан. Також зростає інтерес дослідників до питань, пов'язаних з удосконаленням змісту фахової підготовки та посиленням її професійної спрямованості. Це – Е. Булатова, О. Гданська, Ю. Єлісовенко, С. Уланова, Г. Фількевич.

Аналіз рівня професійної підготовки вчителя в Україні сьогодні дозволяє зробити висновки про необхідність серйозного перегляду її змісту. Поширення професії вчителя початкових класів і музики звертає увагу вчених і практиків на посилення технологічного аспекту підготовки майбутнього фахівця, на накопичену сучасною школою палітру освітніх технологій, напрацьовані підходи до гуманізації педагогічної взаємодії педагога з дитиною і колективом у цілому.

На сьогоднішній день проблема технологічної грамотності і культури вчителя недостатньо розроблена в науці і практиці вітчизняної педагогічної освіти. Актуальність питання посилюється в зв'язку з тим, що у рамках концептуальних підходів здійснюються спроби створення умов персоніфікації спеціальної підготовки майбутніх вчителів. Метою статті є підкреслення уваги на проблему професійної підготовки майбутніх вчителів початкових класів і музики. На сьогодні вона полягає в тому, щоб надати майбутньому вчителю початкових класів і музики методику відбору та механізм реалізації,

розробленого вченими, змісту навчального процесу, як з урахуванням інтересів та здібностей учнів, так і його особистої творчої індивідуальності. Окремі форми і методи навчання повинні поступитися цілісним педагогічним технологіям загалом і технологіям навчання – зокрема.

Одним з провідних завдань повинно стати створення такого освітньо-розвивального середовища, в результаті взаємодії з яким у майбутнього вчителя формується готовність до роботи на основі знання сучасних технологій педагогіки, розуміння ним своєї індивідуальної сутності, на основі якої виробляється особистісна педагогічна концепція. Разом з тим розв'язання проблеми впровадження особистісно-орієнтованих технологій в процесі спеціальної підготовки майбутніх вчителів початкових класів і музики, їх готовність до роботи на основі глибокого розуміння сучасних педагогічних технологій має досить велике практичне значення. Школі сьогодні необхідні не просто хороші вчителі, а вчитель-технолог, учитель-новатор, учитель з інноваційним мисленням; це дасть змогу вчителю усвідомлено взяти на себе відповідальність як за особистість іншої людини, що постійно розвивається, так і школи як системи, що теж перебуває у розвитку.

Аналіз наукових джерел свідчить, що проблема особистісно-орієнтованих технологій в процесі спеціальної підготовки майбутнього вчителя початкових класів і музики не була предметом спеціального вивчення. Поза увагою дослідників залишилась методика їх впровадження, що в першу чергу може стати фундаментальним підґрунтям становлення особистості вчителя-музиканта, забезпечить більш глибоке цілісне розуміння, пізнання особистості дитини і на цій основі – її гармонійний розвиток в умовах існуючої освітньої системи.

Актуальність питання посилюється в зв'язку з урахуванням специфіки професійно-педагогічної діяльності вчителя початкових класів і музики, в практичній роботі якого поряд з викладанням гуманітарних і природничих предметів важливе місце займає музично-естетична діяльність, яка є основою

впливу на духовний світ учнів. Оволодіння вчителем методикою впровадження особистісно орієнтованих технологій сприятиме підвищенню його педагогічної майстерності, розвитку творчих здібностей школярів, збагаченню їх емоційного досвіду, пошукам нових шляхів самовдосконалення. Програми ВНЗ не передбачають створення системи впровадження особистісно орієнтованих технологій, не вивчені умови, які б дали змогу здійснити таку підготовку майбутніх педагогів, не визначені зміст і методи подальшого розвитку педагогічної здатності фахівців з урахуванням особистісно орієнтованої концепції освіти. Насамперед слід звернути увагу на те, що майбутній вчитель не повинен діставати уявлення про абстрактну школу. Потрібно збагатити його знаннями про реальний стан сучасної шкільної освіти, своєчасно ознайомити з новими програмами і підручниками, навчити прогнозувати майбутні неординарні ситуації, що повсякчас виникають у педагогічній діяльності. Слушною пропозицією, на наш погляд, є думка О.Савченко щодо застосування таких інтегрованих курсів, як „Мистецтво”, „Реалізація технологій навчання і виховання” в процесі підготовки студентів за спеціальністю „Початкове навчання. Музика”.

Отже, сучасна педагогічна освіта визначає такі найголовніші ознаки особистісно орієнтованої підготовки майбутніх вчителів, а саме: оволодіння методиками вивчення дитячої особистості, професійною етикою, багатоваріантними технологіями, особливо комунікативними; умінням організувати диференційоване навчання одночасно на різних рівнях складності, всіма засобами забезпечувати позитивне ставлення учнів до світу. Слід не зволікати з питанням збільшення годин педагогічної практики, організацією самостійної роботи студентів. Хоча контроль за нею й відсутній, бо викладачеві для цього не передбачено годин. Це повинно сприяти створенню умов досягнення основних показників якості професійної підготовки майбутніх спеціалістів сфери освіти. Думка О.Савченко підтверджує правомірність розгляду цього питання в ролі гуманітарного механізму управління якістю підготовки майбутніх спеціалістів.

Висновки. Процес професійної підготовки майбутніх вчителів початкових класів і музики на основі особистісно орієнтованих технологій передбачає створення варіативних навчальних планів і програм, запровадження нової системи контролю оцінювання, стимулювання нової структури змісту і тривалості навчання. Слід якнайповніше врахувати діапазон функцій, що буде виконувати майбутній вчитель, потрібно звільнити зміст від надмірної структурованості на предмети, посилити культурологічний аспект, цілеспрямовано формувати інтегровані професійні уміння, які мають універсальний характер, підвищити якість педагогічної практики. Але професійне розв'язання цієї проблеми вимагає глибоких комплексних досліджень.

Література:

1. Бех І. Наукові засади створення особистісно орієнтованих технологій // Початкова школа. – 1997. - №9. – С.2-5.
2. Бех І. Особистісно зорієнтоване виховання. Науково-методичний посібник. – К.: ІЗМН, 1998. – 204 с.
3. Нісімчук А., Падалка О., Шпак О. Сучасні педагогічні технології: Навчальний посібник. - К.: Просвіта, 2000. – 368 с.
4. Савченко О. Новий етап розвитку шкільної освіти і підготовка майбутнього вчителя // Шлях освіти. – 2003. - № 3. – С.2-6.

Professional Training of Teachers of Junior School and Music on the Basis of Individual Oriented Technologies.

Tsuryak I.A., Fedorchenko V.K.

The article focuses on the problems of teaching staff training, the basis of which is the principles of humanistic education and upbringing. One of the chief tasks is to create educational environment, being the result of the environment – teacher interaction, to form readiness for work on the basis of understanding modern technologies in Pedagogy. It leads to the teacher's understanding of his individual essence and forming his individual pedagogical conception.